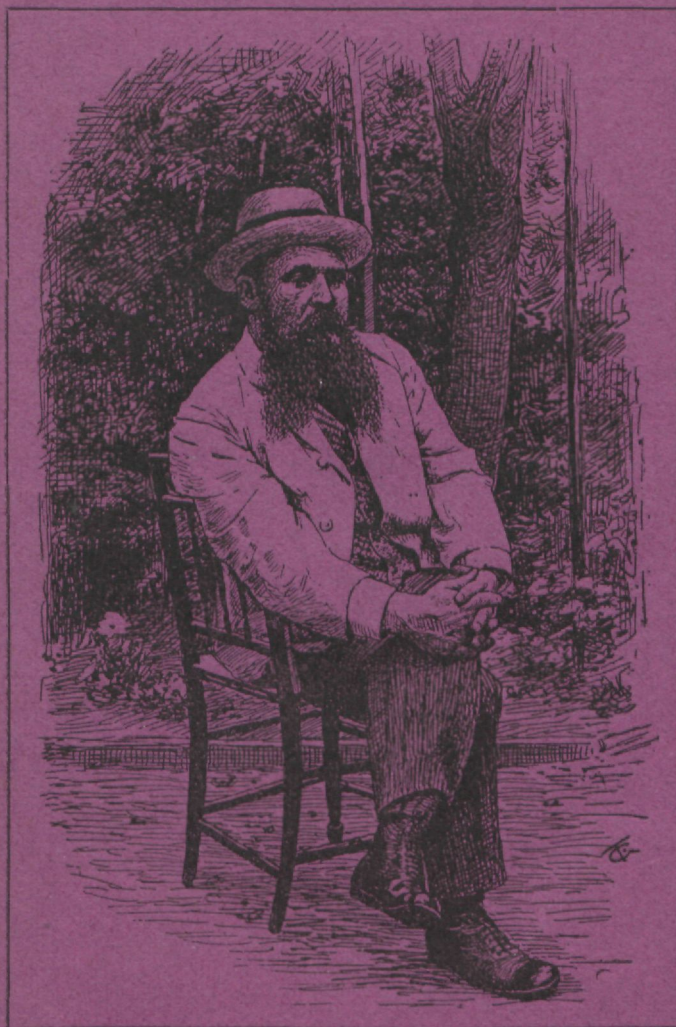

≡ Kolonist ≡

Ernst Petersoni jutt

Kolonist

Gust Petersoni
jutustus maaelust

„Mõtte“ kirjastus, Tallinnas

1916

13111012

13111012

13111012

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiiviraamatukogu

96 120

13111012

Дозволено военною цензурою. — Chr. Mickwiz'i trükk, Tallinnas.

Ernst Peterson

Printed by the
Government of India

Nagu suur tulekahjuase suitses ta. Rohke wõis see tuli enne olnud olla, seda tunnistas koht, mis praegu auras.

Nüüd põles aga veel mõni känd, mõni mätas; kaugevalt õigus suur tuhakashall tulimulla hunik, enese kohal wirwendawat raswast leeki alataja hoides; wähe eemal loitis haakontsude kuhi, mida wana Madis kiitiste asemetelt kofku oli korjanud. Auras terwe loomsemaa, nagu tapetud metselajas, kelle mahawõetud nahk praegu algelusooja enesest wälja hingab, et uueks aineks muutuda, enesest uues olekus elu figitada.

Ühe leegitsewa haohuniku lööma paistel seisis suitsust ja tulimulla tolmust hallinenud raidkujuna, nagu põllutööjumal, wana Rajumaa Madis, kes siin juba 11 aastat peremees olnud.

Särgi ja pükste wäel, palja jalu ja palja peaga, liikumata, tardunud ilme kortsurikkal näol, mille woltide wahelt tolm-, tuha- ja suitsujäljed selgesti wälja paistsid, ja mida tugewad tuhakarwa pikad juuksed ümber piirasid, waatas Madis oma pisut punaste laugudega ja sügawalt pealuusse wajunud hallide filmadega nagu millegi üle järele uurides ja mõteldes leegitsewasse tulde, toetas jämeda puuteiba najale, mille üks ots üsna sõele oli põlenud, teine aga enese ümber veel wähe puukoort pidas, mis rohkest tarwitamisest raidkuju pihus ja suurest

palawusest hiilgawaiks wiilitud graniidikiwi läite oli omandanud, — ja laskis oma küüruwajunud selja peale palawaid päikesekiiri põletawalt paista.

Ja päifene nagu tahtisgi wanameest hea meelega paista, ta tundis seda tugewat töölist juba aastakümneid. Päifene oli üheteistkümnne aasta eest pea niisama soojalt paistnud, et tükaldi seiswaid lumelamakaid sulatada ja loodust uuele ärkamisele kutsuda, kui umbes jüripäewa ajal siiasamasse kohta tõlise näoga mees ilmus, firwe õlalt wõttis ja põlisesse puusse tugewalt lõi, päifese peale waatas ja ohkas.

Siis kaswas siin ümber põline laan, kus puu puu kõrwal wõidu oma latwu iilesse ajas, nagu praegugi veel seal loffawa ruffiwälja taga.

Ja nüüd? Nüüd — üheteistkümnne aasta järele!?

Nüüd seisab põlise metsa ääres talumaja kõrwaliste hoonetega nagu isa laste seas. Tema ees laienewad wäljad ja mets waatab kartlikult nende peale: ta näeb, kuidas põllud ifka kaswawad ja kaswawad; talle paistab, et ta kaduma peab! Laan lööb wahel tuule käes tormil wihaselt kiikuma, raputab põlist pead; tema wiimased wennad, mis seinana Rajumaa kohta ümber piirawad, wajuwad wihas lagedate põldude poole, nagu tahaksid nad neid sellega hirmutada! Seal tunneb korraga withane puu enese selja sees nõrkust: järsku wistab ta pea kõrgesse . . . ta on tasakaalu kaotanud, kumardab küll veel endises hoos, endises wihas põllu poole . . . aga wajub . . . ja wajub. . . . Praksatades langeb ta pooleks . . . tema järele wend . . . jälle wend . . . ja kui tuul on waikinud, siis nutawad kännud waigupisaratel. . . . Näeb põline laan, et ta muud ei ole teinud kui põllu rohelist ruumi rikkalikult rohendamud.

Seda on päifene näinud . . . ja selleks mitte oma õnnistust kinkimata jätanud . . . sellele Rajumaa wanale

Madisele . . . sellele kolonistile, nagu kihelkond teda kutsus.

Küürus, aga kindlalt seisab wana Madis oma tuffideliigutamise-teiba, nagu walitsusekepi najal, ja waatab leekidesse. Siis tõstab ta pea ülesse, läheb teise suitsewa huniku juure, liiskab seal eemalekukkunud kännud ja oksad tulde . . . Ta waatab metsa poole. Mets tunneb seda pilku. . . Madis tahaks põliselt seiswa tugewa metsa kõik põlluks muuta . . . aga wanadus on käes. . .

Ta waatab üle suitsewa loomsemaa. Selle taga küürutab tema poeg, noor Madis, ja kaewab kraawi.

„Jääb tema teha!“ arwab wana, ja filmad lõowad jalajale lõktele.

Wõidurõõm asub mustale kortsulisele palgele . . . Aga ta wajub jälle küüru ja õhtab: „Eh!“ kus juures ta järsku tuki tulde paiskab, nagu tahaks sellega oma tundmusi waigistada, rahustada.

Siis astub ta pikalt, wanainimese sammudega, poja poole.

„Noh, pois, kas saad omaga õhtuks walmis?“

„Suurikad on kõwad!“ wastab poeg ja lasab kirwe kõrgelt puu walgesse lihasse.

Wana Madis naeratab rõõmsalt, aga enam head meelt poja noore jõu kui lõppewa töö üle tundes.

Ta istub kraawikalda, paneb walitsusekepi enese kõrwale ja hakkab piipu toppima.

Nad waikiwad.

Warsti ühineb wana Madise piibusuits aurawa põllu halli suitsuwinega.

„Palaw!“ ütleb poeg.

Wana Madis lasab pikalt suitsu õhtu ja waatab rahulise ja lootwa pilguga teinepool kraawi kaswawa rufki peale.

„Rufis on ilus!“ räägib ta.

„Pole wäga wiga!“ wastab poeg ja istub ka kraawikaldale.

Nad waatawad teineteise otsa ja waikivad.

„Uga mis siis on,“ küsib korraga poeg tagasihoidlikult, „kui . . .“ Ta jätab sõna ja lause pooleli ja waikib.

„Kui —?“ küsib isa.

„Kui . . .“ sõnab poeg pifalt. Ta nagu ei taha oma mõtteid avaldada ja hakkab isa teisel teel, laudsel, oma arwamistega tutwustama: „Meil saab ju tulewal fewadel kontrahiaeg täis!“

„Täis!“ wastab isa. „Uga mis sellest?“

„Kellele meie tööd teeme?“ küsib korraga poeg.

„Kellele? kellele! — Iseendile!“ tõukab wana wälja.

„Kas sa wähe oled rändanud?“ pärib poeg, kes ka äritatud saab. „Kus on Selja? Kus on Mädaoja? Kus on Keskla, Neljandiku, Tohilse? . . . Ah ja arwad . . .“

Wanamees oli kraawikaldale püsti karganud, tuki-teiba pihku tõmbanud ja sellega wastu maad wihaselt lüües põrutas ta:

„Bois! Pea suu ja ära wihasta mind!“ Ja pifalt ja kindlalt kõneles ta: „Rajumaalt läheb wana Madis Kiwi furnu!t wälja!“ ja sülitas.

Poeg waikis pisut ja waatas tõsiselt isa otsa.

„Uga kuule, isa!“ lausus ta siis tase, „ma ei tahtnud eila sulle sellest kõneleda, aga emale ma ütlesin. Kas ema rääkis?!“

„Mis asja?“

„Seda, mis ma eila kirjuti juures kuulsin?“

„Mis sa siis kuulsid?“

„Et . . .“

„Et —?“ päris wana Madis.

„Et herra mõelda ka mõisa priimaa kohte müüma hakata!“

„Ja mis meil sellest on?“

„Ka meie oleme ju mõisa priimaa peal!“

„Meie oleme mõisa põlises metsas, aga mitte priimaa peal!“ seletas wana.

„Ära ole ikka kena!“ ütendas poeg. „Sa oled imelik! Saa aru, mis asi on. Sa oled selle peale julge, mis herra sulle 11 aasta eest laulis, kui ta su Tohikselt wälja ajas!“

„Olen julge!“

„Ja mis ta siis ütles?“ küsis poeg.

„Mina hakkasin,“ rääkis wana Madis ärewusse langedes, „ma hakkasin . . .“ aga ta ei tahtnud ikka seda sõna oma huultelt lasta, nagu tunneks ta sellest, mis seal sündis, häbi . . . „Mulle tuli hale meel,“ ütles ta, „peale . . .“ Ja Madis hakkas jälle, kes teab mitmendat korda juttu oma haledast käekäigust:

„See oli siis, kui ma Tohikselt wälja pidin minema . . . See koht läks Hernemäe Peedu kätte. Siis läksin ma kunturi ja küüsin:“

„Noh, herra, mis nüüd?“

„Mis nüüd!“

„Nüüd olete mu wallasandiks teinud!“ Madise huuled wärisefid, ta silmalaugude ääred hakkasid wesiselt punetama.

„Kuidas nii?“ küsis Wiksperi herra. (Madis kutsus von Gliicksburgi herrat „Wiksperiks“.)

„Teie olete ju koolitatud inimene,“ wastasin ma, „ja saate asjast küll aru? Kus on Selja, kus Mädaoja, kus on Keskla, Neljandiku? Ja nüüd pean ma jälle ära minema?! Herra, see on liig!“

„Aga, armas inimene,“ naeratas Herra, „eks olnud ise!“

„Kellega?“ küüsin ma. „Teie olete mu sandiks teinud!“

Herra jäi wait, ka mina olin wagusi.

„Midagi ei ole parata,“ seletas siis herra, „Herne-mäe Peedu ostab Tohilse ära; sa ise ju ütlesid, et sa teda ei taha!“

„Ei taha!“

„Noh, miks mina seal siis süüdlane olen?“ küsis Viksperi.

„Sa saab aru küll, foolitatud inimene, aga ma ei mõista ju nõnda neid sõnu woori panna, et ta kimpu jääks,“ kõneles Madis pojale; „ta saab aru küll, et kui ma osta ei jõua, siis edasi pean jääma; ega's ma taewa-alune lind ei ole, kes metsast ja teede pealt süüa otsib, aga mine seleta see kõik ära, ega's ma kirikherra pole wõi aehukaart. Ma küsisin siis herra käest: „Kuulge, Viksperi herra, teie olete mu sandiks teinud, aga andke mulle nüüd niisugune koht, kust mind keegi enam wälja ei aja!“

„Mul pole niisugust kohta, seda saab kiriku tafka!“

„Sa narris mind, ma sain aru küll . . . aga ma küsisin: „Herra, teil on suur laan Tohilse taga. Lubage, ma lähen sinna elama: ega's mind sealst keegi ei kiputa!“

„Mis sa seal hakkad tegema?“

„Ma teen enesele uue koha!“

„Herra hakkas suure healega naerma. Ta waatas uuriwalt mu otsa.

„Sa, Madis, ajad nalja?“ küsis ta.

„Ei aja, armuline herra, aga ka mina tahan elada, ma ei ole weel furnud; lubage!“

Herra läks tõsiseks. Ta mõtles natukene.

„Olgu!“ ütles ta.

„Alga üks sõna!“ palusin ma; „ega's sealst mind enam keegi wälja ei aja?“

„Ei! see on ju minu mõisamets!“

„Kas kuuled nüüd, poisjs!“ kinnitas Madis. „See on herra sõna... Siit ei aja mind mitte keegi välja... See on ju mõisamets!“

Poeg jäi mõtlema.

„Aga, miks käisid siis need mulgi moodi mehed minewal nädalal siin ringi? — Ja nüüd on jutud kiriku all, et herra hakata laant müüma ja ka mõisa priimaa kohte! Olesid sa sel korral herra käest selle üle paberi saanud,“ seletas poeg, „siis võiksid sa seda ette näidata, aga nüüd pole midagi! See oli paljas sõna!“

„Lori, poisjs, lori!“ kinnitas Madis ja pühkis särgi määrdunud käisega punetawaid filmi ja higist otsaesist. „Lori, poisjs, tühi lori!...“ ütles Madis sonides ja hakkas põlewate kändude ja haohunikute poole liikuma.

Päikene põletas taewa pilweta wõlwe tšestpunktist armuta ja andis Madise tööle rohkem hoogu ja jõudu. Rännud, juurikad ja haopuru, mis Madis loomsemaalt kuhjadesse ja kuhjakestesse kokku oli kogunud, põlesid jõude, ja wana Rajumaa tundis waimustust selle pildi üle, mis film sügisel siin küll näeb; ta waimus loendas lihaw ruffioras ja täitis tema põllumehelisi südant magusa tundmusega.

Korraga märkas ta, et süda sees sandiks läheb, nagu hakkaks ruffi lihaw, roheline läige südame peale. Ta silmade ees läheb õht sompiks, päikene kaob suitsuwinese, ja taewawõlwiit paistab üksnes punane, õdnes auk.

„Ka siit pean ma lahkuma? . .” Ta lükkab tukioitsa põlewasse hunikusse . . . „Ei, see on wõimata . . .”

Ja Madise silma ette tõuseb tema endine koht
Selja... Suure maantee ääres, ilusa õunapuuaia...
See oli esi-isade koht... Kiwide sünnimisepaik...
Nüüd on Seljal keegi teine ja... jõeb neid õunu, neist
puist, mida tema isa oli istutanud, mida tema ise noorelt
oli hoidnud ja harinud... Kõik läinud! Siis mäletas
ta, kuidas nad sealt välja olid kolinud — Mädaojaale.

„Eh! ma oleks wõinud katsuma ikka ise osta . . .“
kaebas Madis, „aga . . . noh, läks . . .“ Ja Madis ajas
suure kännu, mis eemale oli kukkunud, teibaga tulde.

„Mädaoja?“ küsis ta eneselt. „Mis pidin ma sellega tegema, kui ma Seljat ei tahtnud osta!“

Ta filmade ette tulid teised rendikohad . . . Kõik need olid läinud.

„Polnud ju raha!“

„Aga teistel oli?“ Ja vastas: „Teistel oli . . .“

„Ja nii ma lendasin ja weeresin, kuni siia Rajumaale, siia põlisesse metsa, et siit ometi warju ja pelgupaika leida.“

„Ja nüüd korraga . . . jälle niisugused hullud jutud . . . See on võimata! Võimata! Ega's ma kellegi koer ei ole! Sina tee tööd, nagu karu. — Ja kui koht juba korras on, siis tuleb teine ja . . . ajab su nagu jänese minema! . . . Ja sina . . . sina aga roni ja roni . . .“

„Kurat! See on ülekohus, päris ülekohus,“ wandus Madis ja torkas teibaga tuld . . . „Kes maksab mu waewa? Kas te ma on selle koha siia teinud? Ma ise otsisin ülesse, ise tegin majad, ise harisin põllu puhtaks . . . Näe! misugune mets! . . . Ja waata . . . siin kasvab kapsas . . . Tiirgi nisu . . . riis, thee . . . kui tahad, kõik kasvab! . . . See on minu töö . . . minu . . . minu . . . minu oma . . .“ Madis jättis oma mõtte lõnga pooleli . . . Toa poolt kuulbus koerte wälju haukumine.

Ta käed hakkasid pihupestades arglikult sätendama, nagu kõdistaks neid keegi tasakesti.

Madis ajas enese õigeks ja waatas kodu poole: — perenaine Madli wihtus koeri suure haoga ja waigistas neid. Karjalaps Tiit seisis aia taga ja sõrme suus hoides filmiteles laugusesse. Korraga paistsid aia talle ratsameest. . .

„Herra!“ sonis Madis . . . ja küürutas, et pihust mahakukkunud teiwast ülesse tõsta.

„Iha . . . iha!“ hüüdis poeg. „Herra ja metsawaht Jaagup on meil!“

„Olgu!“ Ja wana tegi, nagu ei paneks ta tähelegi.
 „Ei tea,“ hüüdis pois, „mis nad meilt peaksid
 tahtma!“

„See oma tööd!“ pörutas Madis. „Mis sul waja?...
 Sakste asjad käiwad laialt!“ pomises ta ja waatas terawalt
 tulejaid.

Ratsameestes kujunesid tõesti päris-herra von Glücks-
 burg ja wana hall Jaagup, eluaegne Karulaane metsa-
 waht, kelle piiris Madise pere üüfinda, kõigest ilmast
 lahutatud, elas ja tühju uue, suure Rajumaa koha oli
 asutanud. Jaagupit tundis Madis hästi: oli tubli wana-
 mees, käis talwel Rajumaal soojas ja esimestel pühadel
 peremehe head, wahutawat õlut katsumas. Polnud neil
 11 aasta jookshul lördagi tüli olnud. Esimestel pühadel,
 kui kapp juba mitu korda oli tühjendatud, rääkis wahel
 küll wana Jaagup:

„Ei tea, kust see tuleb, et kõrge nõmme pealt üks
 ilus mänd ära on kadunud.“

„Kadunud?“ küsis Madis.

„Seab teda . . . kas kadunud wõi . . .“ metsawaht
 jättis juttu pooleli.

„Kas sa õlle pealt ei näe, tühju ta on läinud?“
 naeris Madis.

„Siin on ju väga palju wahtu!“ wastas Jaagup,
 „aga kirjad jooksewad nagu siiapoolse kofku . . . wõi . . .“

„Pööra kapp teisepidi . . . siis näed, et kirjad sinu
 juure jooksewad,“ seletas Madis ja pööras kapaääre teine-
 poole . . . „waata, kuidas nad niiüd Jaagupit armastawad!“

„Noh, ega's kiri waleta!“ seletas wana hall metsa-
 waht ja pistis hahkjad wurrud õllewahtu . . . et näidata,
 kuidas kiri Jaagupi poole jookseb.

Jaagupit Madis mõistis. See oli weel wana-aegne
 mees, kes elu tundis ja elada oskas.

„Küllap wiist suur Jumal selle ise sealt ära koristas, et lastele wiitsu saada,” naeris Jaagup, kui ta wahused wurrud kapaääre küljest wabastas ja neid alumise motaga puhastas.

Ra Madis naeris

Uga nüüd oli herra ühes Esiimest korda 11 aasta fees! See ajas Madise mõtlema.

Ta filmis sätendas tuli.

Herra rääkis Madliga; see näitas käega loomsewälja peale ja keelas ning taltsutas urisewaid koeri. Herrat Jaagupit ronisid üle aia ja hakkasid loomsemaa poole liikuma.

„Siia tulewad!” hüüdis poeg.

„Kas sa ei näe tööd teha!” pahandas isa, hakkas aga ise tulejatele wastu minema.

Rustiwälja ninas, loomsemaa uue kraawi kaldal said nad lõkku.

„Noh, Madis, kuidas elad?” küsis herra, ilma et oleks teretanud.

„Tere, tere, auline herra!” wastas Madis ja tõmbas mütsi peast.

„Tere, Madis!”

„Eks ta lähe ka waewast wiisi.”

„Uga sul on ju suur koht siin?” küsis herra järsku.

„Mis ta on ikka, herra; muidu nagu pastlalaiune lapp.”

„Sul on ilus rufis!”

„Mis ta, herra, on: harw, nagu harjusti habe. Siin kalda peal, kraawinullal on ka, aga seal ketsipaigas on muidu lustjad ja roobiheinad, — wa nälgheina puru!”

„Sa saad siit ilusa orase?”

„Eks see ole Jumala käes. Tee tööd ja näe waewa ja aja nälga kirnewarrega majast välja!”

„Uga ma olen kuulnud, et sa rikas mees oled?”

Madise filmad põlesid.

III.

Rõhuw oli Rajumaa rahwa oles, nii rõhuw, nagu tänane päikesse soojus suitsuse palawusega, halli kuiwa walgusega, mida punakas lõõmaw awaus taewa wärwita wõlwilt raskelt alla wajutas.

Isa ei tulnud lõunat sööma, ehk ema teda küll mitu korda lõunale oli kutsunud; isegi karjatüdruk oli järel käinud.

„Poiss, ja mine söö kõht täis,“ käskis isa, „ma ei taha kuiwa ega märga!“

„Kuule, Madis,“ küsis ema pojalt, „mis teil seal oli? Herra oli nii imelik, Jaagup nii kõhtunud! Isfand Jumal, mis teil seal oli?“

„Midagi ei olnud!“ rääkis poeg, „isa on hulluks läinud, tahtis herra maha lüüa!“

„.!“ Ema tegi küsiwa näo ja pani kaks kätt kofku.

„Seldefene! . . Mis meist nüüd saab?“ hädaldas ema, kui ta poja juttu oli kuulnud. „Herra lasseb ta wangi panna! Ta läheb külmalemaale. . . Seldefene, mis kõik wanale inimesele pähä ei tule? Põrguline, nüisugune! Wana inimene, — aga nüisugune söge!“

Ja ema hakkas filmi westama.

„Heldekene, heldekene!“ kaebas ta, „ma olen saad korda rääkinud, et ta hull on, aga kes usub? Seda nüüd temale wanale inimesele veel tarwis!“

Nõuta ning nagu abi otsides jäi ema poja otsa waatama.

„Kuule, Madis, ma lähen õige mõisa ja palun herra käest wana poomkaela tembu andeks,“ arwas ema, „ehk herra kuuleb mu palwet ja halastab meie peale.“

Poeg ei ostanud midagi wastata.

„Kuidas ta, wana inimene, nüüd nii tormiks pidi minema,“ kaebas ema edasi, „tahtis herrat puuga lüüa?! Heldekene ometi! Kus wana lolli aru! Sa lööb nüüd sassa maha?! Oh, ole hullu, ole pööra!“

„Ema!“ wastas poeg; „sina ära mine kedagi mõisa! . . . Sealt ei tule midagi wälja! See kes meid wiieft kohaft wälja on wirutanud, see ajab meid ka siit minema, — ja asi lõpetatud!“

Ema jäi kohkudes kuulatama.

„Mis see aitab? Mis aitawad sinu pisarad ja roomamised? . . . Ema, ära tee ennast nii kaugele orjaks! . . . Midagi ei tule sealt wälja. . . Ma ütlen sulle, mitte midagi!“

„Ja meie peame siis siit wälja minema?“ küsis ema, kuna ta täis ahastust pilguga poja otsa waatas, nagu loodaks poja käest paremaid sõnu, sõnu, mis tema puruksistud hingele tilgakesegi lootust annaks.

Nüüd ei jõudnud ema enam oma tundmuse warjata:

„Heldekene, kas siis Jumala seadus tõesti otsa on lõppenud?“ küsis ta filmi pühkides. „Sa mäletad ise, kuidas meie siia tulime ja mis meil siin ees oli: taewas ja mets. . . Siia asusime nagu pääsukesed katuseräästa alla ja hakkasime pesa tegema! . . . Ja nüüd, nüüd on ta walmis — ja nüüd — muud kui mine aga jälle! . . .“

Ema ei jõudnud enam pidada. Pisaraid oli ta katkunud tagasi hoida, aga nüüd jooksid need sorinal üle kortsus palgete alla.

„Kas siis õigus maa pealt tõesti kadunud on?“ luskus ta valusti rappudes; „suur Jumal, kas sina oma pale maailma pealt tõesti ära oled pöörnud?! Su pühhas raamatus on öeldud, et sa kõik nuihtled! Mis head on need sulle teinud, et sa neid niisugust ülekohut karistamata lased teha?!“

„Ema! ema!“ waigistas poeg. „Ole ometi mõistlik! Mis süüid Jumalal on, kui inimesed niisugused seadused ja õigused on teinud!“

„Kas see veel kellegi seadus või õigus on? Paljalt tulime meie siia. Mitte hambaorki ei ole meie teiste käest saanud, kõik tegime ise . . . puhas ise. Need majad — kõik tegime ise; need põllud — kõik on meie werewaew ja töö; need aiad, kraawid — kõik, kõik . . . meie tehtud. Keegi ei ole tiffu siia paigale pannud! . . . Ja nüüd? Nüüd — muud kui mine aga jälle! Mis seadus see on, või kellegi õigus!?“

„Inimesteõigus!“ wastas poeg. „Ema, saa omete sellest aru! See on teise maa ja teise mets! Kuus aastat elasime meie siin ilma ühegi rendita. Meie raiusime teise mehe metsa; teise mehe palkidest tegime majad ja aiad; teise mehe maast lõime põllud; teise mehe maa fiske kaewasime kraawid. . . Kõik see on teise oma. Teisele mehele maksame teist kuus aastat selle maa eest pool renti . . . ja nüüd tahab teine mees oma maad ära müüa! . . . Mis seal pahandada!“

„Kas tema teda on loonud? Kas tema seda metsa on istutanud?“

„Tema on seda teiste käest ostanud,“ wastas poeg, „ja selleks on temal paberid.“

„Ja et temal paberid on, siis peame meie sandiks saama,” küsis ema. „Alga kes maksab meie tööd, meie waewa?”

„Jumal taewas!” ütles poeg ja lõi käega.

„See on püüsti ülekohus!” nuttis ema ja tõstis käe kõrgesse ülesse. „Siit ei lähe meie mitte enam välja, löödagu wõi maha!”

Pojal oli walus ema ahastust näha. Ta ohkas ja läks töösse . . . ilma isuta, ilma sihita. . .

Isa käis aga tulimuldsel loomsemaal teibaga ümber ja ajas tuffisid tulde. . . Ta oli tõsine nagu mustjasinine ülestõusew müristamisepilw.

IV.

Beel ei olnud päikene pooles õhtus, kui isat poega toa poolt jälle koerte haukumist kuulsid.

„Täna, ifka täna!“ urises wana Madis ja tõstis oma raste pea ülesse, et kodu poole waadata. Kui aga seal midagi iseäralikku ei näinud, hakkas ta jälle rahulikult töösse.

„Tere!“ kuulis isa korraga ruffi wahelt healt enese ees.

Wana Ivi filmad raskelt ülesse. . . Tema ees seisid mekawaht Jaagup.

Imestades filmiteles Madis tulnut, nagu küsiks ta : „Noh, mis fina nüüd taga ajad?“

Sõnalausumata tuli wana Madise juure, andis talle kätt, mida see kaua enese pihus hoidis ja sõbralikult pigistas.

„Mul on sulle midagi rääkida. Lähme istume kusa-gile maha ja ajame juttu!“

Madis waatas uurides Jaagupi filmi; ja kui tema fealt täit usaldust ja kaastundmust leidis, wastas ta :

„Eks lähme!“

Mad läksid peale tuule ruffi ääre ja istusid sinna kraawikaldale.

Mõlemad waiksid kaua.

„Kuule, Madis,“ ütles viimaks Jaagup, „sa oled wiist wanadusest natukene nõrk!“

Madis ei wastanud midagi. Ta teadis, kuhu Jaagup oma jutuga sihib.

„Herra küsis mu käest tee peal, kas sa mitte hull ei ole?“

„Sa mis ütlesid fina, sa wana mõisa-rebane?“ küsis Madis kurjalt.

„Oh, jätta niisugused jutud! Waata, inimene peab ka teadma, kuidas ennaft ülewel pidada. Sa ütled mulle rebane! Rebane on ilus loom. Ja rebane peab ka olema, aga mitte kohe teisele puuga kaela wirutama. Mis siis oleks olnud, kui pauf pihata oleks läinud?“ küsis metsawahht tõsiselt.

Madis mõtles.

„Ta oleks waga kui sukk olnud!“ seletas Jaagup.

„Oh, wana tulipea! Mis oleksid sa siis ütelnud!“

„Mitte midagi!“

„Aga kas metsas ümberkukkunud puid wähe on?“ küsis Jaagup uurides. „Mis on sellest kasu, kui sa külmalemaale lähetsid? Kellel on sellest kasu? Inimene peab ettewaatlisk olema, tark ja wagur!“

„Mine ole seal tark ja wagur, kui sind nagu ussi aia all soritakse!“ oli Madise pahane wastus.

„Aga ta ei ole ju sugugi nii halb mees!“

„Halb mees?“ küsis Madis. „Mis ütles ta mulle, kui ma siia tulin? „Sealt ei aja sind keegi wälja.“ — Wat, sedasi ta ütles, ja nüüd: „Osta oma koht i se ära!“ Kellega? Kende wanade karwadega, mis mul peas on?“

„Sa oleksid pidanud seda herrale meele tuletama, et ta kord nii lubas, ja tema oleks asja nii katsunud seadida, kuidas wõimalisk. Sa tead ju, et temal kole puudus on. Lapsed tahawad koolitada, tütreb mehele panna,

ise elab lilla! See raha on juba ammu läbi, mis walla eest sai; nüüd peab metsa müüma hakkama, kui nalga ei taha surra. Sa saa asjast ikka ka aru! — Eh, eh — wa Madis,” naeris Jaagup, „sa kuula ikka, mis nad ise räägivad! Pole nende elu na kuldne kedagi. Seal tuleb noorherra mu juure ja küsib: „Kuule Jaagup! Papa kurat, müüb kõik metsa ära; kas mulle ka veel järele jääb?” Ma wastasin: „Di, seda on küll ja küll, saab teie ja papa põlweks!” Sa saa ikka asjast aru. Häda ajab härja kaewu!”

„Ära aja niisugust juttu, kui sa mind vihastada ei taha,” kärtis Madis. „Siis et keegi üleannetu inimene, kes maa peal elada ei mõista, veel prassida saaks, pean mina kõik oma kaotama: oma wara, oma maja, oma töö ja waewa? Ühe inimese pärast, kellel niipalju aru peas ei ole, et selle suure maaga, mis temal käes, ennast toita! Kuidas mina läbi saan?”

Ja Madis tõstis jälle oma matart.

„Äta see üsna rahule!” waigistas Jaagup. „Sellega, ma ütlen sulle, ei ole midagi teha. Nüüd on teised ajad ja teised arud. Seda tõstavad üksnes rumalad metsinimesed. Noh, sa — ütleme — su paug oleks õnnestanud — sa oleksid oma töö ära teinud, noh, mis siis?”

Madis ei wistanud.

„Sina õnnetu, su perekond õnnetu . . .”

„Ära kiusa mind!” wihastas Madis, „ütle, mis sa tahad, ja . . .”

„Ära ole nii kõrwend!” noomis Jaagup, „kuula enne asi ära ja siis wasta!”

„Sa oleksid pidanud,” seletas Jaagup edasi, „sa oleksid pidanud juba enne koha ära ostma . . . poja ära koolitama . . . siis oleks pois wõinud neile punktid ette panna; oleks wõinud herrale kosjagi minna . . .”

„Lori!” pöörutas Madis. „Siis minu poeg läheb neid võtma, kes kaksiti hobuste seljas tolgendavad ja ajaviitaks koeri musutavad! Mis lori sa ajad, kas siis minu Madis mitte inimest ei saa. Mis lori sa ajad?”

Jaagup hakkas naerma.

„Noh, waata, nüüd sa naerad ise oma rumaluse üle. Sa ütled: Eks ostmud koht ära! Jah, rumalus see oli. Aga kes võis sellel ajal seda uskuda. Ma arvasin, et koht jälle käest ära võetakse; parem siis raha raistamata jätta! Ühel ilusal päeval öeldakse meile: „Meil on suur rahapuudus, meie tahame poegi koolitada, tütreid tulewad mehele panna: nüüd hakkame uueste teie kohti müüma!” Noh, mis sa selle peale ütled?”

Madis ootas vastust, aga kui Jaagup vaikis, siis kõneles edasi: „Sa ütled: „See on võimata! See tund jääb tulemata!” Aga mina ütlen: kõik võib tulla! — Kuid niisugusel korral pole muud, kui —!” ja Madis näitas suurt teiwast.

Mehed waatafid mõlemad kahtlaselt teineteise otja.

„Minu wana pea küll muud ei näe,” rääkis Madis edasi, „kui paljast jõudu! Kes ajas mind siia metsa? Jõud! Kes tõmbas selle metsa maha? Jõud! Kes ajab mind siit jälle välja? Jõud! Aga kes paneb wastu? Jõud! Oh, Jaagup, oleks mul siin metsas 900 noort poega olewat ja kõigil wana Madise süda sees, — see poeg on mul tosfikene ja ajab ka niisugust tarka juttu nagu sina, — kõigil kõwad wemblad käes . . . Jaagup, kurat!” kisedas wana Madis, „tulgu võtku siis veel! Tulgu, tulgu!”

„Aga siis tuleb sinu 900 wastu teine tuhat!” wistas Jaagup wahеле.

„Oh, kui tuhat tuleb, siis lõõme lahingu lageda nõmme peal, suure sipelgapesa juures, ja eks siis näeme, kes võitu saab; wõi teeme enne rahu ja lepime kokku,

kui näeme, et mõlemed pooled tugewad on. Siis teeme rahu, nagu Ingheland ja Rantsus, tõmmame piiri ja lepime kokku, või materdame teineteist, kuni viimane mees maas, Aga kes seda tahab? Igati tahab elada ja sellepärast teeme lepingu! Waata, nii on maailma asjad! Aga mitte sinu maaostmine, või koolitamine, või koshjaminemine! Jõud, wennas, jõud — see on peaasi!”

„Aga, kui jõudu pole?” küsis Jaagup.

„Kellel?” küsis Madis, „kellel ei ole jõudu! Meil võh? Kellest maailm elab? — Just meist! Ja meil ei ole jõudu! Ainult lollid ei saa sellest aru, aga targad mõistawad seda ja wärisewad . . .”

Mehed olid jälle mõlemad wait. Rumbgi ei tahtnud teise rahu ega mõttekäiku rikkuda.

„Roh,” küsis pisukese waheraja järele Madis, „mis ta rääkis?”

„Ta arwas, et sa hull oled!”

„Ja sina?”

„Kuule, Madis, ma seletasin kõik ära. Ma rääkisin, et sa hull ei ole, waid herra sõna peale wihasets said ja muidu hea mees oled ja . . .”

„Ja mis weel?”

„Ma rääkisin kõik ära, mis ma teadsin.”

„Ja tema?”

„Tema kuulas ja kuulas. — Ega see mees rumal inimene ei ole, ta saab väga hästi aru, kuidas lood seisawad. — Jäi teine üsna mõtlema. Mõtles kõik selle tee ja laskis hobust sammu käia, — ta armastab muidu tulist sõitu. — Ma mõistsin, kuidas ta mõtles ja uuris. Kui meie metsast välja saime, ütles herra mulle: „Kuule, Jakob, sa sõida tagasi ja kutsu wana Madis homme wata hommitu kell 11 mäele! Kas sa kuuled?” „Jah, auline herra!” wastasin ma ja jäin ootama. Herra mõistis ja

ütles: „Sa ütled talle, Jakob, et ma talle tahan midagi...
kinkida!.. Ütleb talle!“ Ja ma sõitsin siia!”

Madise pea wajus alla. Selle higine, paksu tolmuga
kaetud ots läks fortsu.

„Kinkida?!“

„Jah!“

„Sa laseb mu finni panna!“ käreatas Madis.

„Mine ifka?!“

„Ras lähed?“

„Ma mötlen weel!“

„Mine!“

Jaagup andis Madisele kätt ja lahtus, ilma et ta
enam teist oleks käskinud wõi keelanud.

V.

Metsawaht Jaagup kadus ruffiwälja taha. Mladis waatas temale tüff aega takka järele ja saatis teda oma raskete mõtetega, nagu ruffiwälgi, mis tuule käes paendus ja kumardas ja lahkujale rohelisi laineid jumalagajätmiseks järele weeretas.

Mladis pidas iseenesega aru, kas minna mõisa wõi mitte, ja mis kingitus see wõib olla, mis herra temale lubas.

Ta seisis tukiteiba najal, waewas pead ja mõtles ja mõtles.

„Herra lubab mulle midagi kinkida . . . Kinkida?! Mis ta mulle kingib? Mis wõib tema mulle kinkida? Wangirauad!“

„Wangirauad!“ kõlas tal korraka kõrwus.

Alga raua-kõla tuletas talle midagi meele, midagi niisugust, mida ta enne ilalgi ei julgenud arvata.

„Hoo!“ mõtles Mladis julgemaiks saades. „Hoo! — ma lähen; lähen nimelt! Homme wara hommiku kell 11 olen ma seal — ja kingin ka herrale midagi. Midagi niisugust . . . niisugust! . . . Tema annab mulle rauda, — aga mina annan temale terast! Olgu! Kink kingi wastu! — Lähen,“ julgustas ta iseennast, „lähen! Rauda ja iika rändad. Üksford peab lõpp tulema: Kingime siis teineteisele rahu.“ Ta hakkas naeratama.

„Saab näha, kumma rahu on suurem, kas minu või tema?“

„Poiss!“ hüüdis ta poega.

Noor Madis tõstis pea ülesse, wistas labidaga tüüki mulda eemale kaugemale ja jäi warre najale seisma.

„Kuuled sa, poiss,“ käskis Madis, „sa jäta labidas rahule, ja lähme natukene sepapatta!“

Poeg jäi kuulama, nagu ei saaks ta dieti aru.

„Ä! mõtle kedagi,“ seletas isa, „lähme sepapatta, — mul tarwis seal midagi teha!“

„Mis Jaagup rääkis?“ küsis poeg.

„Jaagup? Mitte midagi! Sonis niisama!“

„Alga kas ta herrast ei rääkinud?“

„Eih!“

„Lähme aga, lähme!“ kiirustas isa.

Poeg lõi labida pehmesse väljapiillutud mullasse ja hakkas kodu poole lonkima; tema järele astus isa.

„Poiss, sa tee ääsi ette tuli ülesse — ma lähen tuppale ja toon seal sepise ära!“

Uudishimulikult läks noor Madis sepapatta. Oudne wilu õhk, mis ennast külma raua lõhnaga oli seganud, tungis ninasse.

„Isa on wist ikka segaseks läinud!“ mõtles poeg.

„Kas see nüüd kellegi temp on? Jätab töö pooleli ja — korraga sepapatta! Saab näha, mis imet ta siin hakkab tegema?“

Warsti murises tuli lõõtsa suu ees ja ajas süte pealmistest kordadest paksu suitsu katuse alla, et seal arglikult läbi laudade wabasse loodusesse pugeda.

„Kas walmis?“ astus isa sepapatta.

„Walmis!“ wastas poeg ja waatas uuriwa pilguga isa otsa.

Isa hoidis pikka wana wiili käes ja keerutas seda tähendusrikkalt ümber. Ta waatas teda natukene, wõttis

pihid, pani ühe wiili otša pih tide wah ele ja torfas siis selle tulisesse sühunikusse.

Poeg tõmbas lõõtsa; isa seisis ääsi ees ja waatas ükshilmi wurisewasse tulde.

„Waata,“ ütles ta, ilma et ta poja poole oleks pööranud, „nii on see ilma elu.“

Poeg kuulatas.

„Nii ta on! Siin on wana wiil . . . Rusagil wabrikus on ta tehtud . . . töö jaoks. Ja tööd on ta teinud. Palju, waga palju! Ta on wiilinud, ta on teritanud . . . ta on pooleks teinud, mis lõwa pidi olema. Ja oleks ta rõõwli kätte sattunud, siis oleks wõinud ta raudkangisid waranduseaitade eest läbi murda, et kätte saada, mis teised sinna kottu on korjanud.“

Poeg kuulas isa juttu. . . „Ta on tõesti weidraks läinud,“ mõtles ta ja waatas kartusega isa otša. Talle tuli korraga Abrahami ja Sisaki lugu meele. Niisugust juttu wõis wiist Abraham ajada, kui end pojaga Mooria-mäele walmistas minema.

Tuli wurises. . . Sepis lõi punetama. . . Isa wistas peenikest liiwa tulde ja pööras wana wiili lord ühe, lord teise külje peale.

„Suur wasar!“ käs kis isa ja haaras pisutese pih tu, kuna ta tulise raudpulga alasile pani, et poega pih ta lasta liiwa.

„Nuga!“ hüüdis isa.

Wuhisedes lendas raske wasar walfjaspunase wiili peale. Teras turt sus ja nuttis, nagu oleks ta wihane, pillas enesest punaseid pisaraid kaugele ja wajus ifta laiemaks ja laiemaks, kuna ta nina esiti punaseks, siis sinikashalliks muutus.

„Küll!“

Isa pistis sepise uuesti tulde.

„Poeg pani suure wafara alasi ääre ja asus endi-
fele tööle.

„Jaa —!“ hakkas isa jälle peale, „oma töö on ta ära teinud! Kas tema selle juures süüdi on, kelle käes ta töös oli? Süüdi on see, kes teda kulutas! Tema oli töö jaoks loodud, aga tööd ja tööriistu pühendab eesmärgi. Mida kõrgem asi, mida kätte tahad saada, seda ausam tööriist, millega püüad! Ja kas inimesed ei ole ka mitte üksteisele just niisama tööriistad, millega midagi kätte tahetakse saada. Waata, seal maudab sind keegi tööloomaks, sõiduhobuseks, koeraks, kasjaks — kas wõi seakski; sina wea, sina sõida, sina haugu, sina näu, wõi kas tusti maad ja toida ennaft kuni sügiseni, et siis ihu ja hinge temale wiia, ja just selle kasuks, kes sinuga kui loomaga ümber käib!“

„Kuramus!“ kirus wanamees ja riputas liiwa tulde, „see on üks weider asi, see ilma-asi, kui sa seda päris järele hakkad mõtlema ja kaaluma. Sulle öeldakse: ja ei tohi warastada! See on . . . ja ei tohi oma kätt teise tasku pista ega sealt raha wälja tõmmata; ja ei tohi teise hobusega ära sõita, . . . aga kui sa nii mõistad elada, et teine kõik oma wara ise sinu kätte toob, sest et häda, waesus, wiletsus seda sunnib tegema, siis oled sa aus mees, saad rikkaks, maga kahe teki wahel!“ Wana naeris ja pööras laialtsõõdnud wiili süte kuumas tules.

„Sa teed nuga?“ küsis poeg, kellele isa jutt kanaanaha ülesse ajas.

„Nuga!“ wastas see, „suurt ja ilusat nuga! . . . Ehk nagu ütleme: tapma!“ arutas wana edasi. „Eõõ teine maha, . . . oled kohe oksas! Aga tee nõnda, et teine niisuguse oleku sisse on pandud, kus ta ise oma elu, oma terwise, oma jõu on sunnitud sulle tooma, siis ei ole see enam tapmine, siis on see igapäewane asi! . . .

Õöö !" hiiüdis wana ja tõmbas kuumusest nõretawa terasetiiki õõgawalt ääsfesifelt wälja. „Tasem !"

Jälle wuhises wasar ja tilksus teine pisem isa käes, jälle turtfus teras ja nuttis tuliseid pisaraid . . . ja ifta enam noanäoliseks muutus meistri käes hingeta tombukene, kuni ta esiti punataks, siis sinilaks ja wiimaks halliks läks, mil ta wormimine tema kallal lõppis ja nuga jälle tuliste süte sülle pandi.

„Alga, mis sa arwad, kui nüüd need, kellega nii ümber käidakse, sellest kõigest aru hakkawad saama, mis nendega tehtakse? Mis?! Mis sünnib siis? Kas ei sünni siis sedasama, mis selle wiiliga? Urusaamise tuli ja elu wasarate hoobid muudawad ta kuju: ta ei ole mitte enam rahulik wiil, et oma turjal elu õõrumisi wastu wõtta ja aja jooksul niiriks terasetiikiks muutuda. Ei — taft saab lõigetiist . . . ja häda sellele, kelle kätte ta sattub!"

„Iha !" sõnas poeg, „sa ajad segast juttu; sa ei ole enne ialgi niimoodi rääkinud. Iha, ära räägi nõnda, see on hirmus !"

„Poiss !" hoiatas wana Madis. „Sa oled alles . . . rumal. Pole su isal wiga midagi! Sellel wanal on pea omal kohal, üksnes norus on ta teda kandnud, sellepärast et tal midagi on olnud. Alga kui enam midagi ei ole, siis tõuseb pea püsti, nagu oks, kust õun maha on kukkunud, ennast jälle sirgeks ajab ja ilma waatab! Madis ei ole rumal õunapuu, keda peremees igal sügisel koorib ja kiidab. . . Ei, Madis on inimene! Madis ei ole mitte Abram, kes poega peab ohwerdama ja oinast weel otsima; ei, Madisel on oinas teada !"

Jälle lendas tuline nuga nagu Keerupi mõõk läbi õhu alalise, kus wana ise teda weel ükfinda tasus ja filis, kuni külmaeks muutus.

„Nüüd siis karastusele !" ütles isa ja pistis noa uuesti tulde.

„Vaata, et mollis west on,“ käskis ta poega, „ja see käi joone! Ma tahan ta täna valmis teha!“

Poeg kallas wee karastusmolli. Isa liigutas sepist ettevaatlikult tules, torlas temaga mitu korda ääsi ees oleva liiva ja rauapuru sisse . . . ja siis korraga . . . teda kõrgel õhus ringi keerutades lastis ta uue meistritöö wette, kuhu see turtfudes ja hädaldades, nagu nuttes kadus ja tasaseid wulinaid kuuldawale saatis.

Mõne minuti pärast wõttis Madis noa wälja, lõi selle sabapidi puutombu sisse ja katsus küünega tera lõwadust.

„Lase käi joosta!“

Poeg hakkas käia weeretama.

„Isa on hull; isa on hull!“ kuulis poeg küüwa käia kinnuwat.

Isa pani noa käia peale. Bastil kriuksumine tuli kuuldawale, kui teras ja kiwi liksteist suudlesid.

„Ei ole õigust; ei ole õigust!“ kostis isa kõrwu käia kriuksumine.

„Isa on hull; isa on hull!“

„Pane wett wõlli peale!“ käskis isa, „mis ta karjub!“

Poeg tilgutas paar piiska wõlliotsjade peale. Karjumine kadus. Mõlemad waitisid.

„Mis me tast nii haljastame!“ pahandas natukesel aja pärast poeg, „ega's wikati lõikamiseks nii ilusat tarwis ei lähe!“

„Wikati lõikamiseks?“ küsis isa. „Kust sa tead, et ma teda wikati lõikamise jaoks teen? . . . Wat, see on see asi!“ seletas wana Madis. „Sa küsid: mis jaoks ma teda teen?“ . . . Ta ootas, et wastata. „Ma teen ta kingituse jaoks! . . . Jaagup kutjus mind homseks mõisa: herra tahata mulle midagi kingida. — Wana

Rajumaa kolonist tahab ka midagi vastu kinkida . . .
mälestuseks !"

"Jsa ?" Poeg jättis täia ümberajamise pooleli.

"Noh, mis on ?"

"Jsa ?" küsis poeg. "Ega sa ometi hull ei ole !

Ära tee seda. . ."

"Mis ?" päris wanamees. "Ringitus kinkituse
vastu. Ma pole herrale midagi oma rändamise eest
andnud . . . olgu siis nüüd !"

VI.

Kell üksteistkümmend oli Madis mõisas. Roidunult astus ta kõõgitrepist ülesse ja haigutas. . . Ta polnud õõ otja magada saanud: kõikjused viirastused ja hirmufujutused jooksid tal filmade eest mööda, kui laud wähe loomale wajusid. Nagu uppujal terve elu panoraamana weel kord waimust läbi wiikatab, nõnda waatles wana oma mööda läinud elu.

Tal oli ilus koht olnud. Rahulikult tehti seal tööd, äritamata, nagu unes. Siis tuli korraga kohtade ostmine. Madis ei arwanud sellega toime saawat. Ta ei usaldanud seda teha. . . Ja isaisadest päritud koht läks teiste kätte. Ta kolis teise rendikoha peale. Aga ka seegi läks warsti. Nii wõttis ta kolmanda, siis neljanda, siis wiienda. . . kõik läksid — ja Madis oli rändamisega ifta waesemaks, ifta wanemaks jäänud. Loomade hult kuiwas niihästi teha kui ka arwu poolest. . . Üks ainus hobusehing oli weel kolmest ilusast ruunast järele jäänud.

Wiimaks palus ta herra käest nagu nalja pärast ühte niisugust kohta, kust teda enam keegi wälja ei aja. Herra oli talle selle Karulaanest andnud. Siin hakkas Madis uuesti elama — ja elas üsna jõukalt. Jälle tekkisid tema karja ilusad weised, paar rammusat ruuna. . . Ja nüüd korraga: roni jälle minema, et teisele elamiseks raha tarwis on.

Tuline wiha aeles Madise südamis. Ta tundis elus enese narri olewat, kellel ei pidu ega peatust kusa-gil pole.

Ta hakkas nagu läbi udu aimama seda, mis temaga sünnib ja tehta-se, ja temas tõusis isu midagi niisugust teha, mis ühekorraga terve seisukorra walge ette toob.

Ta oli iseenesest ära, kui ta wihas tufiteiba küsija pea peale oli lastnud langeda. . .

„Kas olen ma mõrtsukas?“ küsis ta pärast enese käest, aga jaataw wastus jäi saamata.

Ohtul oli naine teda noomides kodus wastu wõtnud. See äritas weel enam.

Kõik nagu tahtsid teda alla wajutada, maha muljuda, niisuguseks teha, kellel ei meelt, mõtet ega mõistust ei ole, kes täieline null on.

Aga null — ei mitte midagi — loom — ei tahtnud Madis mitte olla. . . Ta tahtis näidata, et tal midagi niisugust sees on, mis enam on kui paljas kolonist Madis Kiwi.

Ta kui ta herra kingitusest kuulis, siis arwas wana, et see muud ei ole kui kohtu kätte andmine, kohast wäljaajamine.

Millega näidata, millega sellele inimesele tunnistust anda, et ta ka inimene on, kellel hing, mõte, mõistus.

Ta talle tuli meele tema osawus sepises. Siin tahtis ta midagi luua, mis ilus, millel wäärtus ja hing on. . . . Ja siis, kui herra temale kingituse teeb: teda kohtu kätte annab, kohast wälja ajab, siis kingib ta her-rale . . . midagi . . . midagi . . .

Ta waatas tee peal oma tööd. Päikesetera tantfis sätendades teririista libedal pargel ja mufutas metall-külgesid rõõmsa, raswase suudlusega.

„Sellel on hing sees!“ naeris Madis ja katsus küüne peal tera kõwadust. Tera helises wastu.

Ja pea ja tupp! Need oli Madis küll oma wanalt pusfilt laenanud, aga kõik need lõiked, nikerdused, waseft kaunistused, need elasid ja kõnelesid elust, hingest, surmast. . .

Weel mõisa trepist ülesse astudes katsus ta, kas kingitus alles on. Ja kui ta selle pöues tundis olewat, siis teadis ta, et Madis inimene on, keda mitte nii pil-duda ei võida ega tohita.

Röögis teatas ta, et herraga kõlku tahab saada.

Herra ootasgi juba kirjutustoas.

Pisut hirmu tundes astus Madis sisse ja teretas.

„Tere, Madis!“ wastas herra kõsifelt.

Nad waatasid küsiwalt teineteise otsa. Waihus. . .

„Madis?“ küsis herra natuke aja pärast, ja ta hea kolas sügawalt, rõhuwalt.

„Herra!“ kostis Madis ja pistis käe pöue.

Waihus. . .

„Madis!“ ütles herra ja kõgeles. Ruidagi ei saanud ta sõnu wälja.

„Madis! Sa ei ole mitte hull?“

„Mina?“ küsis Madis ja nägu läks kurwalt naerule. „Ei ole, kulla herra!“

„Ma tean . . . ma tean, Madis . . .“ sõnas herra, „ma tean puhas. . . . Aga seda ei oleks pidanud sa mitte tegema! Kas mitte teistmoodi enam läbi ei saa?“

„Herra!“

Herra aga ei lastnud teda kõneleda.

„Madis, Madis!“ ütles ta, „ma tean puhas, ma tean kõik. . .“

Ta kõgeles. . . Rorraga ütles herra:

„Ma . . . ma teen sulle ühe kingituse. . .“

Madis waatas kõsifelt herra otsa.

„Ma tean, ma tean puhas. . . Ma annan sulle Rajumaa koha . . . sulle ja su pojale . . . eluajaks . . .“

rendile . . . sulle ja su pojale . . .” rääkis herra, „ma olen sinule ülekohut teinud!”

Madis ei tahtnud kõrvu uskuda.

„Herra?”

„Kas saad aru, Madis, see koht jääb sulle ja su pojale sellesama rendiga edasi . . . kas oled rahul?”

„Herra?”

„Kas saad aru?” küsis herra.

Madis waatas arusaamatalt herra otsa.

„Kas saad aru?” küsis herra imestades.

„Ei!” wastas Madis.

Herra läks kurwaks.

„Miks sa aru ei saa?”

Madis ei tihkanud wastata. Matuse aja järele küsis ta:

„Alga paber?”

Herra tust tõusis. Madise suhe herra wastu näis wiimasele arusaamata olevat ja sundis kahtlema.

„Olgu,” ütles ta wiimaks, wõttis paberi ja kirjutas.

„Siin on!” Herra ulatas paberilehe Madise kätte.

Madis tunnistas lehte ja kui sealt allkirja leidis, pistis ta põue.

„Noh, Madis? Kas oled nüüd rahul?” küsis herra ja pühkis higi ninarätikuga otsalt.

Madis naeratas mõistatuslikult. „Herra!” ütles ta. „Teie kinkisite mulle, ma kingin ka teile”, ja pani tupes noa laua peale päewapaiste kätte.

Herra uuris kinki.

„Supp on küll wana, wanaisadelt päritud, aga fisu on uus!” ütles Madis arglikult. „Olgu peale!”

Herra käed wabisesid. Ta wõttis kingi ettevaatlikult pihku ja tõmbas tera välja. . .

Rülm, hiline teraseläige suudles päikesekiireid, kes sealt jääselt naerates waataja hingesse hüppasid.

„Madis!?”

Madis waatas uurides herrat. „Noh, kas olete rahul?” küsis ta.

Herra filmas veel kord Madist. . . Kui ta enese ees aga wana liht talutaati nägi, talle filmad küll terasena läikisid, aga ometi sügaw-rahulikku ilmet avaldasid, siis sirutas ta kae Madise poole ja fofistas tasa: „Madis!”

Teras sätendas ja tantsis päikesekiirtes. Herra ja Madise käed wiibisid teineteise pihus. . . üks kuiwetanud ja walge. . . teine tugew ja must. . . ja wabisesid, nagu sätendaw teras päikese hõbelainetes. . .

„Mõtte“ kirjastuse raamatuladu, Tallinnas.

Ilukirjandus.

Andrejew Leonid. Jutt seitsmest ülespoodust. 55 f. — Bud B. Juku elulugu. 10 f. Rina. 15 f. — G. Alwine. Jõuluõhtul. 3 f. — Ger A. Aratatud. 60 f. — Herrad seltsimehed riigimoonakateks. Karrikatuuridega. 19 f. — Jõulusoov. M. Martina tõlgitud jutt. 3 f. — Järnefelt Arwid. Maaema lapsed. 30 f. — Menshinski B. Jeesus. Barrabase raamatust. 10 f. — Peterson Ernst. Liisi. 12 f. — Proletarlane. B. Sõnjalad. 50 f. — Puhasorg Joh. Meie elu. 80 f. Ka „parem“ seisus. 8 f. — Roostaja Hans. Jämedad jooned. 22 f. — Twain M. Nadama ja Gewa päewaraamatud. Piltidega. 30 f. — Tõnurist A. Kriipsud. 75 f. Kui loodeti. 7 f. Patuoinas. 10 f. — Eduard Wilde. Asta ohwer. 9 f. Jutustused. 1.25 f. Muiged. 70 f. Mäeküla piimamees. Romaan. 2.50 f., 3 r. ja 3.75 f. — Zola Emile. Süüaewajad. (Germinal.) Romaan. 2 r.

Mitmesugused raamatud.

Aasta. I 95 f., II ja III à 70 f., IV 1 r., V 75 f. (Jummad iga aasta.) — Bebel A. Seltskonna sotsialiseerimine. 25 f. — Doktor Bernsteini Juhatuseraamatute. Nõuanded meestele. 25 f. — Delikšh Fr. Kelle poeg oli Kristus? 20 f. — Edasi I—IX (albumid). Piltidega. à 25 f. Edasi kalender iga aasta. — Gewa I ja II. Piltidega. à 25 f. — Gumpłowicz Ladislaw. Abielu ja wabaarmastus. 15 f. — Gerakides A. Gesti usf. Piltidega. 25 f. Piibli-sõnaraamat. 180 pildiga. 1.25 f. — Ingersoll R. G. Wastukohad piiblis. 20 f. — Kautsky A. Erfurdi programm. 25 f. Suur Prantsuse rewolutsion. 20 f. — Kiltshewski B. Mis naisterahwastel endi üle waja teada. 15 f. — Korpimaa T. Ostuühisused ja sotsialism. 20 f. — Lafargue P. Ajalooline idealism ja materialism. 10 f. — Lwow-Rogatshewski B. Trükkijona ja tšensuriamet. 40 f. — Martina M. Soome. Piltidega. 1.50 f. Mary Karl. Kapital I. Jumub annetena, iga anne 30 f. — Menger A. Anarhism. 10 f. — Mõtted. I. Piltidega. 1 r. — Mõtted II. Piltidega. 1.20 f. — Rubakin A. Imede ja salajõudude seas. Hulga piltidega. 15 f. Kuidas kirid kõnelewad ja laulawad. Piltidega. 15 f. — Rustifus. Kuda ja mida uskuda? Teaduse kindlustest. 10 f. — Shiwago S. Lehekülj Schweitzi wabastuse-ajaloost. 20 f. — Tagasi. Piltidega. 20 f. — Tõnurist A. Narwa. Hulga piltidega ja kaartidega. 1 r. — Wood-Allen Mary. Ütle mulle digust, armas ema. 20 f. — Eduard Wilde. Awalik kiri Gesti Kirjanduse Seltsile. 15 f. — Volk G. A. Ernst Renani „Jeesuse elu“ 15 f.

„Tulus Kirjavara“.

Nr 1. **Leitvad ja said.** Oma- ja väljamaa paremate operaamatute järele asjatundjate juhatusel koostatud kastraamat pagaritele, tolladele ja perenaistele. 23 joonistusega. \$ 1 rbl.

Nr 2. **Kohwi-aseainete ja söögisinepi valmistamine.** (Kohwi operaamat.) R. Lehmanni saltsateelse operaamatu II triiki järele G. Bach. 21 joonistusega. \$ 1 rbl.

Nr 3. **Peergubest elektrini.** E. J. Tshishowi järele elektrinsener W. Baher. 42 pildiga. \$ 16 l.

Nr 4. **Ranadöö.** Juhatused ja kirjeldused metallitööliste ja asjaarmastajatele. 159 joonistusega. \$ 70 l.

Nr 5. **Elekter** ja elektritarvitamine (elektritehnika). Dr. L. Graegi järele insener W. Baher. 191 joonistusega. \$ 1.70 l.

Nr 6. **Ranatreialsi kastraamat.** (Trüis.)

Nr 7. **Mida kodulindubekasvatusest waja teada.** Kirj. Rud. Zero. Tabelite, joonistuste ja piltidega. \$ 30 l.

„Terwit — Jõudu“.

Nr 1. **Idealne tehakultura.** Kõige õigemad ja mõjuvamad tehaharjutused terwisehoidmiseks igailhele. J. Edwards'i järele Alma Rastra. 15 pildiga. \$ 30 l.

Nr 2. **Katmatks arenemiseajaloo, terwise, kõlbluse ja kunsti seisukoht.** R. Ungewitteri järele H. Böggelmann. 69 pildiga. \$ 1.10 l.

Nr 3. **Ratsionalne gümnaastika ja sport.** Ringi (Rootsi) siisteemi järele E. Norlander ja A. Poltoratski. 150 joonistusega. \$ 75 l.

Nr 4. **Ujumine ja elupaastmine.** Rootsi weehädast päästmise seltsi kastraamat. 60 pildiga. \$ 40 l.

Nr 5. **Rootsi tubane gümnaastika.** Schröder ja Poltoratski. (Autorite poolt lubatud ümberpanek.) Ilumisel.

Nr 6. **Lapse terwisehoid.** W. Behterew. Tõlk. W. Buč. Piltidega. 6 l.

Nr 7. **Tütarlaste terwis** sugulise kiipsuseni. M. Wolkowa. \$ 15 l.

„Zendkirjad“.

(„Zendleht“ 1907.)

Wabariit. A. Annenskaja. Tõlkinud G. Jurist. Sind 4 kop.

M. R. Tsherikowa kiri Aleksander III-le. \$ 6 l.

Raisterahwas ja tema majandusline seisutord. R. Zetkin. 3. Warja tõlge. \$ 7 l.

August Bebeli riigipäewa kõne 26. weebr. 1907. Meie sotsialistide materdajatele wäljseks tähelepanemiseks soowitanud ümberpanija Ma.

— **Raisterahwaste walimisewidus.** R. Rautsky. Tõlk. R. Raud. \$ 8 l.

Kool ja kirik. Breemeri kooliõpetajate märgufiri Breemeri senatile. \$ 8 l.

Seejuht. A. Jablonowski jutule Ribuwitsa tõlles. \$ 1 l.

Kõik kokkoidetult 34 kop.

„Üleüldine Raamatufogu“.

Oma ja wõderaste kirjanikkude walitud tööd. Kõige odawamahimalisem raamatufeeria Eesti keeles. Iga nummer — 16 lehekülge — maksab ajuti 3 kopikat, kaastinumner (32 lk) 6 l., kolmiknumner (48 lk) 9 l. jne.

Nõudke neid raamatuid lähemast raamatukauplusest.

Tellida „Mõtte“ kirjastusest, Tallinnast (Ребель, „Mõte“).

Museumi Ulani
radmatukogu inv. № 8284

